

מהל"ב (תכנית ויסקונסין)

הוועדה הציבורית-מדעית לליווי התכנית

מאת רונן מנדלקרן

הדיון הציבורי הער על אודות רפורמת מהל"ב מדגיש את חשיבותה של פעילות הוועדה הציבורית-מדעית לניתוח מושכל של השאלות שמציבה רפורמה זו בפני ממשלת ישראל והחברה הישראלית בכלל.

רקע

בראשית חודש אוגוסט 2005 השיקה ממשלת ישראל רפורמה ניסויית בתחום המדיניות הכלכלית והחברתית בכותרת "תכנית מהל"ב - מהבטחת הכנסה לתעסוקה בטוחה", רפורמה הידועה גם בשמה הפופולרי "תכנית ויסקונסין". במסגרת שלב הניסוי בן השנתיים נדרשים אזרחים מקבלי גמלת קיום (הבטחת הכנסה) להשתתף בפעילות אינטנסיבית במרכזי תעסוקה חדשים שמטרתה השבתם למעגל העבודה. התכנית חוללה מספר שינויים מהותיים ביחס למדיניות שקדמה לה, בהם: מקבלי הגמלאות נדרשים להתייצב במרכזי התעסוקה במשך שלושים עד ארבעים שעות בשבוע, במקום התייצבות חד-שבועית באחד מסניפי שירות התעסוקה; חלק מן המשתתפים מופנים ל"שירות בקהילה" אשר מטרתו הקניית הרגלי עבודה בטרם השתלבות בשוק העבודה, והוא שונה משיטות ההכשרה שהופעלו בעבר; הפעלת מרכזי התעסוקה נתונה בידי גורמים עסקיים פרטיים ולא בידי משרדי הממשלה.

הוועדה

בעקבות השקת פרק הניסוי של תכנית מהל"ב, ולנוכח השינויים המהותיים הגלומים בה, פנה שר התעשייה, המסחר והתעסוקה (התמ"ת) דאז, מר אהוד אולמרט, אל נשיא האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים, פרופ' מנחם יערי, וביקש ממנו לעמוד בראשה של ועדה ציבורית-מדעית אשר תלווה את תכנית מהל"ב ותיעץ לו בנוגע להפעלתה. פרופ' יערי נענה בחיוב. במהלך חודש דצמבר 2005 נשלחו כתבי המינוי לחברי הוועדה הציבורית-מדעית לעניין תכנית

נתונים

ברקעה של תכנית מהל"ב המופעלת בישראל עומדות תכניות "מרווחה לעבודה" (welfare-to-work) דומות אשר אומצו באירופה ובארצות הברית בשני העשורים האחרונים ובייחוד החל מסוף שנות התשעים. המשותף לתכניות אלו ולתכנית מהל"ב הוא התניית המשך קבלת הגמלאות בהשתתפות במגוון של פעילויות שנועדו לעודד השתלבות בשוק העבודה, תוך שימת דגש על הטיפול האישי והמתמשך בפרט.

במסגרת שלב הניסוי פועלים מרכזי התעסוקה בירושלים, באשקלון, בשדרות, בנצרת ובנצרת-עילית ובחדרה. עד היום הופנו למרכזים כ-18,000 מקבלי גמלת קיום, כ-10 אחוזים מכלל מקבלי גמלת קיום בישראל. לפי נתוני המוסד לביטוח לאומי ממאי 2006, עד לחודש אפריל 2006 פסקו תשלומי הבטחת הכנסה לכשליש מכלל המשתתפים בתכנית. עוד עולה מהנתונים כי כ-40 אחוזים מהמשתתפים שולבו בעבודה או הגדילו את היקף משרתם, וכי משתתפים רבים עזבו את התכנית אולם המשיכו לקבל גמלה על בסיס זכויות שונה, דוגמת קצבת נכות.

מהל"ב, ובהם צוין כי "הוועדה היא גוף שחלים עליו כללי החופש האקדמי, וזאת גם מכוח עיגונה של הוועדה בחוק האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים". בראשית שנת 2006 התקיימה ישיבתה הראשונה של הוועדה, ועד כה התקיימו שמונה ישיבות וכן סידורים במרכזי התעסוקה. פעולתה של הוועדה תימשך במהלך שלב הניסוי של תכנית מהל"ב, כפי שנקבע על ידי ממשלת ישראל.

בוועדה 13 חברים, מהם שבעה אנשי אקדמיה בכירים מתחומי הכלכלה, המשפטים והעבודה הסוציאלית ושישה אנשי השירות הציבורי בישראל ממשרד האוצר, התמ"ת, המשפטים, הרווחה וקליטת העלייה ומן המוסד לביטוח לאומי. נציגי האקדמיה הלאומית הישראלית למדעים הם פרופ' מנחם יערי, המכהן כיו"ר הוועדה, ופרופ' נילי כהן. חברי הוועדה האחרים הם פרופ' עליאן אלקרנאווי, פרופ' צבי אקשטיין, פרופ' אריה ארנון, ד"ר יהודית בראון, ד"ר ג'וני גל, פרופ' יורם וייס, גב' אורנה ורקוביצקי, גב' קלאודיה כץ,

ומבקרים אותה, דוגמת עמותת "ידיד", "סנגור קהילתי" ו"סאוט אל-עמל", והשקפותיהם של מומחים בתחומים הנוגעים לתכנית. הוועדה אף עיינה בנתונים הנוגעים להצלחתה של התכנית עד כה בשילוב מקבלי גמלת קיום בשוק העבודה ובנתונים נוספים.

לקראת הדוח המסכם

בחודש אוגוסט 2006 הגישה הוועדה לשר התמ"ת, מר אלי ישי, את חוות דעתה בדבר הארכת שלב הניסוי של תכנית

מר שאול מרידור, עו"ד שי סומך ומר בני פפרמן. גב' דורית נובק ופרופ' ג'ק חביב משמשים משקיפים בוועדה כנציגי מנהלת מהל"ב ומכון ברוקדייל.

מטרותיה של הוועדה

במסמך עקרונות הכינון והמתאר של הוועדה נקבע כי תפקידה העיקריים הם מתן ליווי שוטף להתנהלותה של תכנית מהל"ב וייעוץ למנהלת התכנית בדבר צעדים שראוי לנקוט לקידום הצלחתה, התוויית בחנים להערכת התכנית

הפגנה. מתוך YNET, 10 בפברואר 2006

מרכז התעסוקה של חברת אגם-מהל"ב בצרפת

מהל"ב יותר מן השנתיים שנקבעו לו. הוועדה קבעה כי הארכת פרק הניסוי במתכונתו הנוכחית נדרשת לשם קבלת החלטות נכונה ומושכלת, בשל הצורך להשלים מחקרי הערכה שביצועם בעיצומו ולנוכח פרק הזמן המזערי הנדרש ליישום ההמלצות, תהיינה אשר תהיינה. בימים אלו עומדת הוועדה לקראת כתיבת דוח מסכם על תכנית מהל"ב, אשר יכלול המלצות מקיפות באשר לעתידה של התכנית. לקראת הגשת הדוח תדון הוועדה בין השאר במודל התמריצים הכלכליים למפעילי מרכזי התעסוקה, בבחנים להשתתפות בתכנית מהל"ב ובתהליכי הבקרה והמחקר שראוי שילוו את התכנית. הדוח המסכם עתיד להיות מוגש לממשלת ישראל באביב 2007, לאחר שיפוט וביקורת של קוראים חיצוניים.

וגיבוש המלצות באשר לעתידה לאחר סיומו של שלב הניסוי. הדיון הציבורי הער על אודות רפורמת מהל"ב מדגיש את חשיבותה של פעילות הוועדה הציבורית-מדעית לניתוח מושכל של השאלות שמציבה רפורמה זו בפני ממשלת ישראל והחברה הישראלית בכלל, שאלות הנוגעות לאופן ההתמודדות עם סוגיות כלכליות וחברתיות, לחובותיו וזכויותיו של אזרח במדינת ישראל ולאופן שבו המדינה מקצה שירותים ומשאבים בשביל אזרחיה.

עד כה פעלה הוועדה ללימוד היבטיה הכלכליים והחברתיים של תכנית מהל"ב והשפעותיה הן ברמת הפרט והן ברמת החברה והמשק. לשם כך ביקרה הוועדה במרכזי התעסוקה של התכנית וחבריה שוחחו עם נציגי החברות המפעילות את התכנית ועם המשתתפים בתכנית. כמו כן הוצגו בפני הוועדה חוות דעת של נציגי הגופים הממשלתיים הקשורים בתכנית, כמו משרד האוצר והמוסד לביטוח לאומי, עמדתם של נציגי ארגונים חברתיים העוקבים אחרי ביצוע התכנית

רונן מנדלקרן הוא דוקטורנט במחלקה למדע המדינה באוניברסיטה העברית בירושלים ורכז הוועדה.